

Kammerherre Quaades Redegørelse for sin Indtrædelse i Ministeriet Monrad.

Meddelt ved Aage Friis.

Erindringen om Kammerherre George Joachim Quaade (1813—1889) vil vel nærmest være knyttet til hans mere end tyveaarige Virksomhed som dansk Gesandt i Berlin og den Rolle han der spillede som en pligtro Varetager af Danmarks Interesser i den haabløse Kamp mod Bismarcks Politik. Mindre Interesse er maaske knyttet til det Intermezzo i hans Gesandtvirksomhed, der opstod, da han i Januar 1864 indtraadte i det Monradske Ministerium, hvor han forblev som Udenrigsminister indtil 11. Juli 1864, hvorpaa han som Minister uden Portefeuille indtraadte i Ministeriet Bluhme for at bistaa dette ved Fredsforhandlingerne og de dertil knyttede Afgørelser, indtil han i Maj 1865 vendte tilbage til Gesandtskabsposten i Berlin. Ministeriet Monrads Udenrigspolitik bestemtes i overvejende Grad af Monrad selv, og under Forhandlingerne i London traadte Quaade i Skygge for Krieger.

Gennem N. Neergaards Fremstilling i »Under Junigrundloven« er Quaades Personlighed blevet noget mere paaagtet og i den Udredning af det nordslesvigske Spørgsmaals Historie fra 1864 til 1880, som snart bliver offentliggjort, vil Quaades begrænsede men værdifulde Indsats, blive skildret. Et Indtryk af hans Personlighed og diplomatiske Form med dens Fortrin og Mangler giver den Redegørelse for hans Indtrædelse i det Monradske Ministerium, som her forelægges.

Han havde i Aarens Løb idelig syslet med Forarbejderne til en Skildring af Ministeriet Monrads Virksomhed og i hans efterladte Papirer, der af hans Arvinger gennem Hr. Sekretær cand. jur. Poul Quaade er skænket Udenrigsministeriet, findes en Mængde Optegnelser og Notitser desangaaende. Arbejdet blev imidlertid ikke fuldført; den pertentlige Omhu for at gøre alt korrekt og sandfærdigt, som prægede hvad Quaade foretog sig, hindrede ham i at bringe denne Skildring, der laa ham saa meget paa Sinde, til Afslutning. I sine sidste Leveaar, efter at han 1884 havde taget sin Afsked, renskrev han imidlertid en Redegørelse for de Bevæggrunde, der havde bragt ham til at indtræde i Ministeriet Monrad efter dettes Dannelse den 31. December 1863. Denne Redegørelse har været kendt af N. Neergaard til bl. a. »Under Junigrundloven« (II, 983—984); den noget brede Fremstilling af Quaades Syn paa den udenrigspolitiske Situation paa dette Tidspunkt vil efter Neergaards Fremstilling have mindre Interesse, men den hele Redegørelse giver som ovenfor nævnt et saa klart Indtryk af hans hidtil lidet kendte Personlighed, at den formentlig fortjener at offentliggøres sammen med nogle Breve, han selv havde vedføjet som Bilag. Den fornødne Vejledning om den politiske Situation vil kunne hentes i Neergaards ovennævnte Værk.

Da jeg i Slutningen af 1863 kaldtes fra Berlin til Kjøbenhavn, kunde jeg antage at det var Hensigten at tilbyde mig at indtræde

som Udenrigsminister i det Ministerium Biskop Monrad var i Begreb med at danne.

Der hører imidlertid overordentlig Meget til, selv i rolige, fredelige Tider, at styre et Lands ydre Anliggender, — meget Meer end man i Almindelighed troer og særlig i Danmark i lang Tid har troet; hvorledes skulde altsaa jeg kunne tænke mig istand til at udjævne, eller overvinde de Vanskeligheder som i Løbet af de senere Aar havde optaarnet sig om det danske Monarkies Forhold til dets Nabo mod Syd, og som nu ved Kong Frederik VII desværre ligesaa uventede som pludselige Død vare blevne i høieste Grad forøgede? Medens ved denne skjæbnsvangre Begivenhed Spørgsmaalet om Arvefølgen i det samlede danske Monarkie med langt større Fare end tidligere atter var bleven reist i Tydskland, vare Holsteen og Lauenborg besatte af tyske Forbundstropper, og at Tydsklands forestaaende Angreb paa Danmark vilde blive ført videre og ikke blive indskrænket til Holsteen, maatte saamegetmere ansees for sandsynligt, som den preussiske Udenrigsminister allerede for en Maaned siden havde erklæret at han ikke vilde kunne formaae Kongen af Preussen til at holde Tr. af 8. Mai 1852 om det danske Monarkies Integritet et eneste Øieblik udover den Tid da Forf. af 18. Nov. 1863 var traadt i Kraft for Slesvig. Efter min Mening kunde altsaa en Krig med Preussen og Østerrig samt formodentlig det tyske Forbund kun undgaaes ved at fornævnte Forfatning ikke fik Anvendelse paa Slesvig, men en Betingelse som denne var jeg mig fuldt bevidst at jeg ikke var istand til at opfylde, og det var derfor, da jeg om Morgenen den 31. Dec. begav mig fra Berlin til Kjøbenhavn, min Beslutning, ikke at modtage et Tilbud som det ovennævnte, hvis det gjordes mig, og jeg meente ogsaa saameget meer at kunne holde fast ved denne Beslutning, som jeg i længere Tid havde liidt af en farlig Øiensygdøm, der allerede havde berøvet mig Brugen af det ene Øie og alvorligt truede det andet.

Imidlertid mødte jeg næste Morgen i Korsør Biskop Monrad, som havde ledsaget Kongen hertil paa Reisen til Armeen i Slesvig, og den Samtale jeg derefter havde med ham, idet jeg i hans Selskab fortsatte min Reise til Kjøbenhavn, var den første Anledning til at jeg senere ikke lod Grunden til hiin Beslutning være afgjørende for mig.

Da Biskoppen bekræftede min Formening om Hensigten med min Kaldelse, vægrede jeg mig først bestemt ved at indtræde i det nye Ministerium, idet jeg dels paaberaabte mig min Øiensygdøm og dels min Magtesløshed med Hensyn til Gjennemførelsen i de indre danske Forhold af hvad jeg ansaae for nødvendigt for at afværge et krigerisk Sammenstød med de to tyske Stormagter saavel som, efter al Sandsynlighed, ogsaa med det tyske Forbund.

Denne Mangel hos mig var vel maaskee af mindre Betydning i Forholdet til de neutrale Magter, eftersom disse allerede i deres egen velforstaaede Interesse maatte finde tilstrækkelig Opfordring til at anvende al deres Indflydelse forat forhindre en Krig hvis senere Udvikling og endelige Resultat kunde blive af største Betydning for deres egen Magtstilling. Men overfor de tyske Magter stillede Forholdet sig heelt anderledes. Her fordredes nemlig Handlinger, og forsaavidt disse ikke kunde udføres strax og altsaa maatte erstattes ved Tilsagn, var det absolut nødvendigt, at Organet for Tilsagnene, den danske Udenrigsminister, indtog en Stilling i sit Hjem, som gav fuld Sikkerhed for at han var istand til at bevirke Opfyldelsen af de givne Tilsagn.

Alt hvad jeg saaledes anførte forblev imidlertid uden Virkning. Conseilpræsidenten fremhævede derimod med stor Styrke, at efterat jeg nu var bleven kaldet til Kjøbenhavn, og det var bleven bekjendt, at dette var skeet forat tilbyde mig Udenrigsministerens Portefeuille, kunde jeg ikke undslaae mig for at overtage det mig saaledes tiltænkte Hverv, uden herved at røbe en Mistillid til det nye Ministerium, som maatte skade og svække dets Stilling i Udlandet, hvor jeg, som han sagde, nu engang havde været saa heldig at vinde et godt Navn. Det saaledes erhvervede Gode var det nu min Pligt, ikke at lade ubenyttet, men at sætte ind til Gavn for Fædrelandet, istedetfor ved min Passivitet muligen at give Anledning til Tvivl om den danske Regjerings Evne eller gode Villie.

I mine Øine havde min Vægning ved at slutte mig til det nye Ministerium ganske vist ikke den Betydning som Biskop Monrad tillagde den. Men jeg kunde dog ikke være blind for at den af Mange blandt Danmarks Modstandere kunde bruges til skadelige, om end urigtige Fortolkninger, især paa Grund af at flere af det nye Ministeriums Medlemmer, ligesom selve Conseilpræsidenten, havde været Medlemmer af det forrige Ministerium, imod hvis Politik de tyske Magters Action var rettet, medens de øvrige, hvor fordelagtigt de end vare bekjendte i Hjemmet, dog vare ukjendte i Udlandet. Det var altsaa af umiskjendelig Vigtighed, at Intet skeete som kunde benyttes til at støtte en i Udlandet, og især i det tyske Udland, opstaaende eller muligen fremkaldt Forestilling om at den nye danske Regjering agtede at fortsætte hiin Politik. Navnlig var dette af Vigtighed i Begyndelsen af Regjeringens nu forestaaende Virksomhed.

Ved Siden heraf var det hellerikke uden Indflydelse paa mig, at under min Samtale med Biskop Monrad det Spørgsmaal meer og meer trængte sig frem hos mig, om jeg kunde forsvare at nægte Kongen min Tjeneste i Landets nuværende farefulde Stilling og i et Øieblik da de Mange som vare bedre skikkede end jeg til at yde

samme Tjeneste, men hvis politiske Meninger jeg deelte, paa Grund af tvingende Omstændigheder holdt sig tilbage; og endelig blev min Beslutning ikke lidet paavirket ved følgende Betragtning.

Mit personlige Kjendskab til Biskop Monrad var dengang kun ringe; men hans offentlige Virksomhed lige fra Trediverne og Fyrgetyverne var mig naturligviis velbekjendt, og ifølge den Forestilling jeg saaledes troede at kunne gjøre mig om hans Vægt og Indflydelse hos de i Danmark herskende Partier, og især om den Stilling han indtog i det saakaldte nationale Parti, havde det, allerede da jeg modtog den første Efterretning om at han havde paataget sig Dannelsen af et Ministerium, været min Mening, at han, næst efter Hall, hvis Ministeriums Reintegration forekom mig ligesaa umulig som Indsættelsen, under det nye Dynastie, af et Heelstatsministerium, var den Mand i Danmark som bedst vilde være istand til at gennemføre de store indre Forandringer som det saa pludselig indtraadte nye og truende Forhold til Udlandet gjorde nødvendige. Denne min Mening om Biskop Monrad, som jeg ogsaa havde grundet paa at han forhen, mindre end Andre af det indflydelsesrige Parti hvortil jeg henregnede ham, havde viist sig bunden ved den af den danske Regjering i de senere Aar fulgte Politik, afkræftedes ikke ved den Samtale jeg nu havde med ham. Jeg fandt tvertimod, i hans egne directe Udtalelser, Bekræftelse paa at han foruden at have en fast begrundet Stilling blandt Partierne i Danmark, ogsaa opfattede den politiske Situation rigtigt og havde Villien til at handle i Overensstemmelse dermed.

Han viiste sig vel i det Hele noget paavirket af den første slesvigske Krigs efter Omstændighederne heldige Gang, og ligesom han ifølge denne sin Stemning ikke forekom mig fuldt modtagelig for Situationens Alvor, saaledes fandt han hellerikke endnu Ophevelsen af Forfatningen af 18. Nov., eller dens Suspension for Slesvigs Vedkommende absolut nødvendig; men da jeg forlod Berlin, var det den almindelige Mening, at de tydske Magters væbnede Angreb ikke vilde kunne finde Sted før Midten af Februar. Der kunde altsaa regnes paa et Tidsrum af 6 Uger til diplomatisk Forhandling med de Neutrale og til samtidig Virken ved disse saavel i Berlin og Vien, som i Kjøbenhavn, og da jeg saaledes kunde vente at Biskop Monrad endnu itide vilde kunne bringes til at vige for de politiske Nødvendigheder som, ifølge den politiske Indsigt jeg havde forefundet hos ham, snart maatte aabenbare sig for ham, antog jeg at den Mangel paa Indflydelse i Hjemmet, som under de forhaandenværende Omstændigheder vilde vanskeliggjøre min Virksomhed som Udenrigsminister, kunde blive erstattet ved de Egen-skaber det fornemste og ledende Medlem af det nye Ministerium forenede i sin Person.

Som Følge heraf troede jeg ikke at burde fuldt fastholde mine Betæneligheder ved at følge hvad jeg ansaae for at være Kongens Ønske, og jeg gav derfor Conseilpræsidenten Udsigt til at jeg vilde indtræde som Udenrigsminister ad interim i det af ham dannede Ministerium, dersom mine Øines Tilstand og den politiske Situation, efter i begge Henseender foretagen nærmere Undersøgelse i Kjøbenhavn ikke lagde Hindringer i Veien derfor, og hvis en til Embedsmand i Hertugdømmerne uddannet Person fandtes villig til at overtage Ministeriet for Slesvig.

Om dette mit Tilsagn telegrapherede Conseilpræsidenten fra Ringsted til Kongen med mit Samtykke, efterat jeg havde tilføiet at jeg, ifald det ikke blev mig muligt at yde min Tjeneste som Minister, selvfølgelig stillede mig til hans Raadighed paa enhver anden Maade, hvis han selv definitivt overtog det nu af ham provisorisk foreslaaede Udenrigsministerium.

Mine paa den øvrige Deel af Reisen fortsatte og efter Ankomsten til Kjøbenhavn gjentagne Samtaler med Conseilpræsidenten bekræftede yderligere min Forestilling om hans rigtige Opfattelse af Situationen saavel som om hans Indflydelse og Evne til at gjøre denne Opfattelse gjældende. Den saaledes hos mig vakte Stemning for, med Tilsetsættelse af alle personlige Hensyn, om muligt, at retfærdiggjøre den Tillid, Kongen viiste mig, fik snart forøget Næring ved hoslagte Aftenen efter min Ankomst til Kjøbenhavn modtagne Telegram, hvorved Kongen udtalte sin Erkjendtlighed for den Udsigt jeg havde givet til at jeg vilde følge hans Opfordring¹⁾.

Ved denne Udtalelse og den deri liggende Tilkjendegivelse af hvormeget Kongen ønskede min Tjeneste, maatte jeg ganske naturligt føle mig meer end tidligere bunden ved det Tilsagn, jeg havde givet Biskop Monrad. Thi vel havde dette været betinget, men det havde dog, som jeg saae vakt en Forventning hos Kongen, som det faldt mig svært at skuffe og dette kunde ikke Andet end have Indflydelse paa den Vægt, jeg tillagde de af mig stillede Betingelser.

Den første Virkning heraf var, at jeg, efter den følgende Dag at have raadført mig med en bekjendt Øienlæge, ikke lod det høist ugunstige Resultat, hvortil Undersøgelsen af min Øiensygdom havde ført, være afgjørende overfor vedlagte Billet²⁾, som jeg forefandt, ved min Hjemkomst, og hvorved den engelske Gesandt i Kjøbenhavn, Sir Augustus Paget, meddeelte mig, at hans Regjering meget ønskede, at jeg overtog Udenrigsministeriet, selv om det kun var for nogle Maaneder. Naar den engelske Regjering saaledes begrændsede sit Ønske, kunde jeg antage, at den vidste sig i Besiddelse af, og

¹⁾ Findes ikke blandt Quaades efterladte Papirer.

²⁾ Trykt som Bilag 2.

ogsaa var sindet at anvende, tilstrækkelige Midler til, med betimeligt Resultat, at paavirke de tyske Magter i gunstig Retning, og da derhos den nævnte Regjering var den som, blandt samtlige ven-skabeligsindede Regjeringer, bestandig og ligefra Begyndelsen af den dansk-tyske Strid, med meest Omhu havde søgt at bringe denne Strid til en fredelig Løsning, maatte jeg nødvendigviis til-lægge en derfra kommende Opfordring stor Betydning og give den en ikke mindre Indflydelse paa mine Beslutninger; og det saameget-meer som lignende Opfordringer strax derefter rettedes til mig, ikke alene af de ordinaire franske og russiske Gesandter, Herr Dotézac og Baron Nicolay, men ogsaa af de russiske og engelske extraordinaire Afsendinge, Herr v. Ewers og Lord Wodehouse; thi skjøndt disse Opfordringer, forsaavidt de gjordes mig fra fransk og russisk Side, ikke betegnedes som grundede paa udtrykkelige og særlige Instructioner fra vedkommende Regjeringer, vare de dog saa indtrængende, at jeg maatte ansee dem som fremgaaede af et meer end reent personligt Initiativ.

Saaledes troede jeg ikke længer at burde tillægge min Øien-sygdom afgjørende Betydning, og da der var grundet Udsigt til at Ministeriet for Slesvig vilde blive overtaget af en dertil velskikket Mand, stod altsaa nu kun den nærmere Undersøgelse af den poli-tiske Situation tilbage for mig.

Ved denne Undersøgelse var det min Opgave at komme til en nogenlunde begrundet Mening, først om det rimelige Udfald af de neutrale Magters Bestræbelser for at afværge et Fredsbrud, og dernæst om der var Grund til at vente at disse Bestræbelser, hvis de ikke førte til Maalet, vilde gaae over til materiel Under-støttelse af Danmarks Modstand mod de tyske Magters væbnede Angreb.

I Henseende saavel til det ene som til det andet af disse Spørgs-maal var Resultatet af min Undersøgelse ikke synderlig gunstigere end den Kundskab jeg medbragte fra Berlin, allerede havde ladet mig vente.

Siden den første slesvigske Krig havde store politiske Til-dragelser, saasom i Særdeleshed Krimkrigen, den italienske Krig, Oprettelsen af det italienske Kongedømme og endelig den sidste polske Opstand sat dybe Mærker i de europæiske Hovedmagters indbyrdes Forhold.

Den Misstemning som Krimkrigen havde vakt mellem Rusland paa den ene og Frankrig og England paa den anden Side, var vel, især i Forhold til Frankrig, bleven mildnet i Tidens Løb, men den var kommen til fornyet Styrke ved de tvende Vestmagters Ind-blanding i det polske Anliggende, og til samme Tid var Forholdet mellem England og Frankrig bleven løsnet ved at Cabinettet i

London, efter først at have gjort fælleds Sag med Cabinettet i Paris i hiint Anliggende, senere trak sig tilbage derfra. Hertil kom Englands Vægning ved at antage Kaiser Napoleons Congressforslag.

Under disse Omstændigheder optraadte de nævnte Magter, i den Krise som nu havde viist sig i det dansk-tydske Mellemværende, ikke med den Solidaritet som var fornøden for at sikkre deres Forestillinger den tilsigtede Virkning. De gjorde vel, ligesom Sverrig-Norge, deres Indflydelse stærkt gjældende hos de tvende Parter for at afværge et Fredsbrud, men kun hver for sig, altsaa ikke saaledes at det blev klart at de alle vare fuldt bestemte paa at hindre en voldelig Løsning af hiint Mellemværende. Som Følge heraf var der saa meget mindre nogen rimelig Udsigt til at de Neutrale Bestræbelser skulde kunne lykkes, som det var indlysende, at de tydske Magter ikke uden at svække deres egen Stilling kunde lade den for deres Planer og Foretagender gunstige Aarstid gaae ubenyttet hen.

Det var saaledes meer end tvivlsomt for mig om det vilde lykkes at tilveiebringe en diplomatisk Forhandling, eller endog blot et Grundlag for en saadan, medens Freden endnu bestod uforstyrret.

Det Svar jeg fandt paa Spørgsmaalet om hvorvidt Danmark i fornødent Fald kunde vente at erholde materiel Understøttelse af de Neutrale, var i det Hele hellerikke tilfredsstillende.

Saavel den russiske som den franske Regjering havde, hver for sit Vedkommende, udtrykkelig advaret mod en saadan Forventning; og bortseet herfra havde den danske Regjering ogsaa af andre Grunde allerede forlængst maattet opgive alt Haab om meer end venskabelig diplomatisk Mellemkomst fra Frankrigs som fra Ruslands Side. Medens Cabinettet i Petersborg kun viiste liden Interesse for Ordningen af det danske Monarkies indre Forfatningsforhold, ja endog snarest heldede til den Anskuelse at Personalunionen vilde være den bedste Løsning af den dansk-tydske Strid, og medens derhos — hvad der især maatte være afgjørende — Rusland var bundet til Preussen som Følge af dette Lands Holdning under den polske Opstand, tillagde Kaiser Napoleon III Nationalitetsprincippet en folkeretlig Betydning som det før hans Tid ikke havde havt, og forsaa vidt stod han altsaa i den dansk-tydske Strid Danmarks Modstandere meget nær, ligesom han ogsaa halvveis havde fornægtet den af ham selv afsluttede Tr. af 8. Mai 1852. Hertil kom at han, maaskee belært ved de Erfaringer han havde gjort med Italien, nu overfor Tydskland fulgte Frankrigs fra gammel Tid overleverede Politik .og støttede de tydske Mellemstater mod Preussen og Østerrig.

Noget anderledes forholdt det sig hvad Sverrig-Norge og England angaaer.

Den Forsvarstractat mellem de tvende førstnævnte Lande og Danmark, som laae færdig til Underskrift, da Kong Frederik VII afgik ved Døden, kom vel ikke til endelig Afslutning, men Grunden hertil var ikke dette Dødsfald i og for sig, derimod den herved pludselig og faldstændig forandrede Situation, hvortil Tractatens Indhold nu aldeles ikke passede. Denne Situation udkrævede et paa et ganske andet Grundlag hvilende Forbund, og den svensk-norske Regjering var hellerikke uvillig til senere, naar gjensidig Interesse og Omstændigheder talte derfor, at afslutte et saadant; men indtil da meente den at tjene den danske Regjering bedst ved ikke at skille sig fra de andre neutrale Magter, saalænge der endnu var nogen Udsigt til et gunstigt Udfald af deres Bestræbelser for at bevare Freden. Ved Siden heraf raadede Cabinetet i Stockholm til ikke at erklære den hidtil mellem Danmark og Sverrig-Norge førte Forhandling om et Forsvarsforbund for afbrudt, eftersom en fortsat Tale herom altid kunde have sin Nytte.

Det maatte jo ganske vist erkjendes at Sverrig-Norge alene ikke var istand til at yde tilstrækkelig Bistand mod al den Magt Tydskland eller Preussen og Østerrig kunde lægge i deres Angreb paa Danmark; men medens det ikke var umuligt at et af Sverrig-Norge taget Initiativ til at komme Danmark til Hjælp med Vaabenmagt, vilde virke ved det blotte Exempel, manglede der hellerikke ganske Udsigt til at dog een af de store neutrale Magter kunde bestemme sig til at yde Danmark materiel Understøttelse, og naar dette skeete, vilde der ikke længer være nogen Grund for Sverrig-Norge til at holde sig tilbage.

Den engelske Regjering, under hvis Mægling Fredstractaten af 2. Juli 1850 mellem Danmark og Preussen paa det tyske Forbunds Vegne var bleven afsluttet, havde, siden den dansk-tyske Strid som Følge af Fælledsforfatningen af 2. Oct. 1855 atter var bleven reist, fulgt denne Strid, som forhen antydet, med uafbrudt Deeltagelse og ved Forestillinger og Raad som den danske Regjering næsten altid havde fulgt, indvirket saaledes paa Stridens Udvikling, at denne dens Virksomhed snarere maatte opfattes som en formelig Indblanding, end som simpel diplomatisk Mellekomst. Følgen heraf var at det ikke alene i Danmark, men ogsaa i Udlandet, var en temmelig udbredt Mening at England, om fornødent, vilde yde Danmark materiel Understøttelse i den nævnte Strid, og denne Formening havde ogsaa, navnlig i den sidste Tid, fundet Støtte i fremragende engelske Statsmænds udtrykkelige Udtalelser.

Saaledes havde den engelske Premierminister, Lord Palmer-

ston, i Juli 1863, efterat det tyske Forbund havde taget Beslutning om Execution i Holsteen, afgivet den Erklæring i det britiske Parlament, at hvis Danmark angrebes med Vaaben, vilde det ikke staae ene i Kampen; og senere, i December s. A., havde den engelske Udenrigsminister, Lord Russell, paa den preussiske Regjerings Spørgsmaal, om England og de øvrige : ikke tyske : Magter som havde undertegnet Tr. af 8. Mai 1852, ifald Tydskland førte Krig med Danmark for Slesvigs Skyld, vilde forholde sig neutralt, imod at Kongen af Preussen til Gjengjæld vedblev at holde hiin Tractat, svaret at, ligesom den engelske Regjering umuligt kunde billige at det tyske Forbund benyttede Executionen i Holsteen til ganske at berøve Kongen af Danmark dette Hertugdømme, saaledes kunde den endnu mindre forpligte sig til Neutralitet for det Tilfælde at Forbundstropperne udstrakte deres Operationer til Slesvig.

Hvorvidt der imidlertid med nogenlunde Sikkerhed kunde bygges paa den Udsigt Danmark saaledes unægtelig havde til materiel Understøttelse mod Tydsklands truende Angreb, det maatte for en ikke ringe Deel beroe paa den Stilling de to tyske Stormagter og det øvrige Tydskland na indtog i det dansk-tyske Mellemværende.

Paa denne Stilling havde, som tidligere antydet, Kong Frederik VII Død den meest skjæbnsvangre Indflydelse. Saalænge Frederik den III Mandsstamme endnu var ilive, maatte Kongen af Danmark overalt og af Alle anerkjendes som retmæssig Landsherre i Slesvig og Holsteen, og det separatistiske Parti i Hertugdømmerne med dets Tilhængere i Tydskland kunde altsaa, under ellers rimelige Forudsætninger, ikke opnaae Andet, ved Angrebet paa Danmark, end en meer eller mindre i slesvigholsteensk Retning gaaende Ordning af det danske Monarkies Forfatningsforhold; men herfor kunde de saamegetmindre antages at ville sætte al deres Kraft ind som det desværre ikke fuldstændig ordnede Arvefølgespørgsmaal gav dem Haab om at opnaae langt Mere, naar de afventede det tidligere eller senere kommende danske Thronskifte.

Saaledes var der før Frederik VII Død egentlig ingen Grund til at vente en Krig. Men ved dette Dødsfald forandredes Situationen fuldstændigt; thi nu blev det muligt strax at reise Arvefølgespørgsmaalet, hvorved ikke alene de egentlige Slesvigholstenere, men ogsaa de tyske Statsmænd udenfor Preussen og Østerrig, som i et Slesvigholsteen eller i Dannelsen af en ny tysk Mellemstat saae et virksomt Middel til Udjevning af fornævnte tvende Magters Overvægt i det tyske Forbund, erholdt Udsigt til med Eet at naae Maalet for alle deres Bestræbelser; og den Fare hvormed det danske Monarkie allerede herved truedes, forøgedes endmere

ved at den revolutionaire Bevægelse som havde hjemsøgt Tydskland i 1848, nu paa det første Budskab om Frederik VII Død atter brød frem med samme Styrke som tidligere, saa at der, for de tydske Regjeringer, var Grund til at frygte en Gjentagelse af hiint Aars Omvæltninger, hvilket selvfølgelig ikke alene lammede de enkelte mod Danmark mindre ildesindede blandt hine Regjeringer, men ogsaa gav de ligefrem ildesindede et brugeligt Paaskud til at afvige fra hvad den strenge Ret fordrede.

Af alle tydske Stater var heller ingen uden maaskee Preussen eller Østerrig istand til at nedslaae denne Bevægelse; men da disse tvende Magter vare fødte Medbeilere til Overherredømmet i Tydskland, var det en uomgjængelig Betingelse derfor, at de handlede i Forening, og det kan da formeentlig ikke forundre at de fandt det vanskeligere at enes om et Foretagende som for lang Tid maatte berøve dem al Popularitet i Tydskland, end at slutte sig til de øvrige Medlemmer af Forbundet, for saaledes, ved tilsyneladende at følge Bevægelsen, muligen at forblive Herrer over den.

De tvende tydske Stormagters Forhold til det dansk-tydske Mellemværende var dog endnu væsentlig forskjelligt fra de andre tydske Staters.

De fleste af disse bestrede Kong Christian IX Arveret saavel til Slesvig som til Holsteen, og overensstemmende hermed fordrede de nu, da den tidligere besluttede Forbundsexecution vilde indeholde Anerkjendelsen af den nye danske Konge som Landsherre i Holsteen, dette Hertugdømmes Sequestration sat istedet for Executionen.

Denne Plan modsatte imidlertid Preussen og Østerrig sig og de udvirkede ogsaa en Forbundsbeslutning for at det havde sit Forblivende ved Executionen, men kun med ringe Majoritet og derhos med det af dem selv foreslaaede Forbehold, at Kong Christian IX Arveret foreløbig skulde holdes uafgjort.

Udførelsen af denne Beslutning vilde, selv tiltrods for det anførte Forbæhold, i Virkeligheden kun være Gjenoprettelsen af Tilstanden før Transactionerne af 1851—52. Men det var indlysende at de tydske Magter ikke vilde finde Opfyldelsen af deres Fordringer sikkert herved, og ligesaa indlysende var altsaa Faren for at Angrebet vilde blive udstrakt til Slesvig.

Der var derhos al Grund til at vente at dette Angreb vilde blive ført med en saadan Kraft at det var meget tvivlsomt om de venskabeligsindede Magter, forsaavidt de maatte ville yde Danmark materiel Understøttelse, vilde være istand til at bringe denne i rette Tid, eller forinden Stridsspørgsmaalets Løsning endnu var bleven foregrebet ved krigeriske Begivenheder.

Under disse Omstændigheder havde jeg maaskee ikke burdet

overtage det mig tiltænkte ansvarsfulde Hverv; men Resultatet af min Undersøgelse var dog ikke ugunstigere end den Mening jeg allerede forud derfor havde dannet mig om Situationen, og i det Hele forekom denne Sidste mig hellerikke dengang saa trøstesløs som den, naar man nu seer tilbage derpaa, viser sig at have været. Den var vel langt ugunstigere i mine end i Andres Øine, idet jeg allerede da ansaae det for umuligt at føre den dansk-tydske Strid til en Løsning der svarede til de af den store Mængde i Danmark nærede Forhaabninger; men dette havde jeg da heller aldrig og under ingen Omstændigheder anseet for muligt; derimod kunde jeg endnu ikke tænke mig at Striden skulde ende med Monarkiets Opløsning. Dette var vel Maalet for den nationale Strømning i Tydskland, hvor ogsaa Mange fandt et godt Udgangspunkt for den tydske Eenheds Realisation i en Krig med Danmark. Men Tractaten af 8. Mai 1852 var hindende for hele Europa; selv Preussen og Østerrig erkjendte den endnu som bestaaende for dem, og det var aabenbart ogsaa af største Vigtighed for de ikke-tydske Stormagter, saavel som for Sverrig-Norges politiske Stilling, at tvende Lande, med Slesvig og Holsteens Beliggenhed, ypperlige Havne og andre naturlige Fortrin, ikke kom i Hænderne paa en Stormagt, hvad Tydskland var, selv med Forbundsforfatningen. Jeg kunde altsaa haabe at hine ikke tydske Magter, tiltrods for den noget forskjellige Stilling de endnu indtog i Forhold til det dansk-tydske Mellemværende, dog efterhaanden alle skulde slutte sig til den Erkjendelse som allerede i Begyndelsen af forrige Aarhundrede havde været afgjørende ved Ordningen af de politiske Forhold i Norden, og indsee, at den eneste med deres egen velforstaaede Interesse forenelige Løsning af hiint Mellemværende i Overeensstemmelse med det i ovennævnte Tractat nedlagte Princip, bestod i Opretholdelsen af det danske Monarkie, eller i Bevarelsen af Kongen af Danmarks Herredømme i Slesvig og Holsteen. Jeg var vel paa ingen Maade blind for de store Vanskeligheder som fra forskjellige Sider stillede sig i Veien for denne Opgave; men hvad Danmarks værste eller mægtigste Modstandere, Preussen og Østerrig, angik, kunde jeg dog endnu dengang ansee Vanskelighederne for overvindelige. Medens det aabenbart var imod Preussens Interesse at der dannedes en ny tydsk Mellemstat af en Betydning som den, et selvstændigt Slesvig-Holsteen vilde have, kunde en saadan Nydannelse ligesaalidt være til virkelig politisk Fordeel for Østerrig, som det kunde forliges med dette Lands politiske Principer, at det danske Monarkie opløstes, især naar den egentlige og væsentlige Grund hertil var Mod-sætningen mellem Befolkningens tvende Nationaliteter. Der kan vel nu, bagefter, spørges, om ikke Fyrst Bismarck allerede før Angrebet paa Danmark skeete, havde undfanget Planer som svarede

til hans senere politiske Triumfer, og da navnlig ogsaa Planen om at gjøre Hertugdømmerne til en preussisk Provinds; men herpaa kan der sikkert med god Grund svares, at det paa hiin Tid endnu var langt fra, at den nævnte Statsmands ualmindelige politiske Egenskaber havde aabenbaret sig, saa at det altsaa maa have været fuldkommen tilladt, ikke da at tage Planer som de omhandlede med i Beregningen. Men sæt ogsaa, at man havde gennemskuet disse Planer, kunde man da, med den Forestilling man paa den ene Side maatte have om hvad der var tjenligt for Østerrigs Stilling i Tydskland og i Europa, og paa den anden Side havde om Østerrigs Magt, tænke sig det rimeligt at de vilde lykkes. Forresten var der paa samme Tid, nemlig i Begyndelsen af Januar 1864, ingen Anledning til at troe at den mulig forestaaende Krig vilde blive ført ud over den jydsk Grændse.

Men skjøndt jeg saaledes ikke i de ydre Forhold fandt nogen afgjørende Hindring for at jeg overtog Posten som Udenrigsminister, kunde jeg dog, i Betragtning af de i Danmark herskende indre Tilstande, ikke træffe endelig Beslutning i saa Henseende uden fuldstændigere og mere positivt begrundet Kundskab, end den jeg nu besad, om hvorledes Conseilpræsidenten stillede sig eller kunde ventes senere at ville stille sig til Forfatningen af 18. November.

Imidlertid var jeg tilstede ved de Samtaler i hvilke Biskop Monrad i Begyndelsen af Jan. 1864, medens han endnu fungerede som Udenrigsminister, gjorde Englands og Ruslands overordentlige Afsendinge, Lord Wodehouse og Herr v. Ewers, Rede for den Politik den nye danske Regjering vilde følge overfor Tydskland.

I Overensstemmelse med den af Congressen i Paris i 1856 vedtagne Protocol om internationale Stridigheders Afgjørelse ved en tredie Magts Mellekomst, vilde samtlige de Magter som havde undertegnet Tr. af 8. Mai 1852 blive indbudte til Forhandling om Ordningen af det dansk-tydske Mellemværende. Basis for denne Underhandling kunde ganske vist umuligt være nogen anden end den den 1. Jan. 1864 bestaaende Tilstand. Thi medens paa den ene Side Ophævelsen ved et Magtsprog af Forf. af 18. Nov. vilde være et Statscoup som ingen dansk Minister var istand til at gennemføre, vilde paa den anden Side Foranstaltninger til samme Forfatnings Ophævelse ad lovlig Vei, hvortil der f. Ex. udfordredes Rigsraadsvalg i Slesvig, være en Udfordring til de tydske Magter. Men til samme Tid var det fuldkommen klart for den danske Regjering, at den vilde komme i aabenbar Strid med sit eget Ønske om en fredelig Forhandling og mindelig Forstaaelse, dersom den lod den omhandlede Forfatning og det derved anordnede Rigsraad træde i Virksomhed, saalænge der endnu var ringeste Udsigt til at hiin Forhandling vilde føre til Maalet.

Jeg kunde vel ikke finde at dette Regjeringsprogram gik saa vidt som jeg ønskede. Det stod ganske vist fast at Ophævelsen af Forf. af 18. Nov. ved et Magtsprog var en absolut Umulighed; men jeg meente at den samme Foranstaltning ad lovlig Vei maatte kunne stilles i Udsigt til Afværgelse af et Fredsbrud; og det var klart at, jo tidligere et bindende Tilsagn herom gaves, destomeer vilde det tjene til at styrke de neutrale Magters Bestræbelser forat afholde Modstanderne fra at gribe til ultima ratio. Men de tvende ovennævnte Afsendinge udtalte begge deres Tilfredshed med Programmet, efterat have erholdt Kundskab om at man fra dansk Side Intet vilde have imod at det tydske Forbund tog Deel i den paa-tænkte Forhandling; og da jeg derhos, som ovenfor bemærket, havde Grund til at antage at de tydske Magter ikke vilde blive færdige med deres Krigsforberedelser før Midten af Februar, saa at det maaskee endnu vilde kunne lykkes at fjerne Hindringerne for en videre gaaende Indrømmelse, opgav jeg sluttelig min sidste Betænkelighed ved at følge hvad jeg ansaae for Kongens Ønske, og modtog altsaa umiddelbart efter H. M. Tilbagekomst til Kjøbenhavn Udnævnelse som Udenrigsminister ad interim. Denne Form for min Udnævnelse var alene grundet paa at jeg havde forbeholdt mig min Stilling som Gesandt i Udlandet.

Da jeg nedskrev forestaaende Forklaring af hvorfor jeg indtraadte i det Monradske Ministerium, var det min Hensigt at tilføie en omstændelig Skildring af dette Ministeriums Virksomhed eller af den Forholdenes Udvikling som førte til Tabet af de tre Hertugdømmer. Denne Hensigt har jeg imidlertid senere af forskjellige Grunde opgivet, især fordi en værdifuld Bistand til Udførelsen af det paa-tænkte Arbeid, hvorpaa jeg med Grund havde regnet, ikke blev mig til Deel. Hertil kom ogsaa den Betragtning, at jeg som Følge af det Forhold hvori jeg selv havde staaet til hiin Virksomhed, maaskee ikke vilde være istand til at iagttage den fornødne Upartiskhed ved Fremstillingen deraf.

Bilag 1.

1. Januar 1864.

Høistærede Ven!

Velkommen som Tegn paa en bedre Tid i det nye Aar.

Kongen paalagde mig igaaraften at sige Dem, hvormeget han ønskede Deres Indvilligelse i Exc. Monrads Forslag, samt, at dersom De vilde høre dette af Hans Majestæt selv skulde De kun komme over til ham; jeg tør jo nu glæde Kongen med Efterretningen om, at man ikke har forregnet sig ved at stole paa Deres Hengivenhed for Konge og Land.

Vor Herre lægge sin Velsignelse i Deres Gjærning.

Jeg haaber, at der er sørget for en hurtig og sikker Brevvexlings Vei mellem Dem og Kongen samt Armeen, og vil takke Dem for at lade mig vide (for den kongelige Families og min egen Skyld) hvad der i saa Henseende bliver at iagttage ved Brevenes Fremsendelse.

Jeg søgte Dem forgiæves i Hotellet men haaber snart at træffes.

Deres ærbødige

oprigtigt hengivne

W. Oxholm.

Bilag 2.

Copenhagen, 2 janvier 1863 [c: 1864].

à midi.

Mon cher M. Quaade,

Je suis venu vous voir désirant instamment vous faire part du contenu d'un télégramme que j'ai reçu ce matin. Ne vous trouvant pas à la maison et désirant ne pas perdre un moment du temps qui est si précieux à présent je vous écris deux mots. Mon gouv't. est on ne peut plus désireux de vous voir à la tête du Ministère des Affaires étrangères ne fût-ce que pour quelques mois, et me charge de vous engager vivement à accepter ce Portefeuille. Je sais que des raisons de santé vous font hésiter dans ce moment, mais votre nom seul peut donner une direction heureuse aux affaires, et l'Europe en tirerait le meilleur augure pour la paix. Je tâcherai encore de vous trouver tout à l'heure et je ne puis pas trop vous dire combien Lord Wodehouse et moi nous tenons à pouvoir annoncer *aujourd'hui même* à notre gouvernement que vous avez accepté le Poste que l'on vous destine. —

Mille amitiés

A. Paget.

Bilag 3.

Husum, 21. Jan. 1864.

Høistærede Herr Minister!

Deres Excellence

vil være bekjendt med at jeg atter skal til Kjøbenhavn. Strax kan jeg ikke reise da jeg er upasselig, men jeg kommer snarest mulig. Conseilspræsidenten telegrapherede igaar til mig:

Grunden til den Betænkelighed som De efter at Tæppet var rullet op fik for at indtræde i Cabinetet er nu hævet. Quaade og jeg ere komne over Vanskelighederne. Jeg haaber at De sender mig et Ja og kommer snarest muelig. —

Hadde Deres Excellence telegrapheret saaledes, da havde jeg ikke været i Tvivl om Ordenes Betydning, men Conseilspræsidenten, hvis aabne Færd imod mig jeg alletider vil paaskjønne, har dog muligen ikke indseet hvor let det for mig kan blive nødvendigt at udtrede ret snart. Vi maa ville Heelstaten ogsaa under de for Danmark mest gunstigste Forhold. Et Ord fra Deres Excellence vilde for mig være af stor Betydning, da jeg imidlertid neppe kan vente et saadant, er jeg saa fri at sende Dem en Gjenpart af en Skrivelse som jeg idag har tilstillet Conseilspræsidenten, for at Deres Excellence kan give mig Deres Raad naar jeg dernæst kommer til Kjøbenhavn og gjør Dem min Opvartning. Jeg

har Tillid til Conseilspræsidenten, men han har ikke som Deres Excellence kunnet gaæ ind paa min hele Tænkemaade. Ved at tale med Deres Excellence har jeg alletider følt mig lettet, og beder jeg, ikke at unddrage mig Deres Bistand. Det Offer jeg bringer kan være lettere end Deres Excellences, men det har dog været forbunden med en Selvfornægtelse jeg ikke havde tiltroet mig selv. Maatte det dog gaæ bedre med Øinene! maatte der være kommen beroligende Efterretninger fra Deres Familie! Jeg er ugift men kan ikke undvære den daglige lykkelige Omgang i min Familiekreds der har dannet sig om mig og i hvilken jeg uafbrudt har levet i 14 Aar efter min Faders Død. Jeg har skreven med store Bogstaver for at De ikke skulde undlade at læse mit Brev.

Deres Excellences
høiagtelsesfuld og ærbødigst hengivne
W. Johannsen.

Hs. Excellence
Udenrigsminister Kammerherre
Quaade.

* * *

Gjenpart.

Høistærede Herr Conseilspræsident!
Høiærværdige Herr Biskop!

Deres Excellence

er det bekjendt, at jeg ene og alene ved Hs. Majestæt Kongens gjentagne Begjæring og for ikke muligen at betynges min Samvittighed ved ubetinget at nægte hvad Hs. Majestæt Kongen fordrede af mig, har erklæret mig villig til, ad interim og under Reservering af min nuværende Embedsstilling, at overtage Ministeriet for Hertugdømmet Slesvig, uagtet Deres Excellence ikke har villet tiltræde den Dem af mig givne Erklæring:

at Ministeriet maatte ansee det for sin Opgave og sin Pligt mod Kongen og Landet at tilraade Hs. Majestæt saasart skee kan atter at bevirke Ophævelsen af Forfatningen for Danmark-Slesvig af 18. November 1863, samt ligeoverfor Ind- og Udlandet at anerkjende de i den Allerhøieste Kundgjørelse af 28. Januar 1852 udtalte Grundtræk som den Basis paa hvilken der skal tilvelebringes en ny Ordning af Monarchiets fælleds Anliggender.

Dette Skridt bragte mig ind i en Stilling hvis Varighed jeg for min Person ikke kunde ønske og de Omstændigheder, der bevirkede at jeg ikke indtraadte i Ministeriet vare mig for mit eget Vedkommende beleilge.

Deres Excellence lagde imidlertid i Gjærning for Dagen, at De erkjendte Nødvendigheden af, at jeg udtraadte af Ministeriet saasart samme slog ind paa den Vei der modstred den Overbevisning jeg har udtalt i foranstaaende Sætning, som jeg tør betragte som mit Program. Denne gjorte Erfaring saavel, som den Oprigtighed jeg ogsaa fremtidig tør vente af Deres Excellence, overvinde atter de store Betænkeligheder jeg har havt ved at indtræde i Ministeriet efter eengang at være løst fra Forpligtelsen jeg med yderste Selvfornægtelse havde paataget mig. — Ved nu under de tidligere Betingelser at paatage mig Styrelsen af Ministeriet for Hertugdømmet Slesvig, regner jeg i alle Maader paa Deres Excellences Bistand under Udførelsen af mit nye Kald, men endnu mere paa at Deres Excellence, hvis Øie seer uendelig meget skarpere end mit, vil bevare

mig for den paa et aldeles fremmed Gebeet mig let truende Fare, i concrete Tilfælde at komme i Modsigelse med min egen Overbeviisning.

Husum, 21. Jan. 1864.

Deres Excellences
høiagtelsesfuld og ærbødigst hengivne
W. Johannsen.

Hs. Excellence
Herr Conseilspræsident Biskop *Monrad.*

Bilag 4.

Hans Excellence Udenrigsminister Quaade lider af en meget alvorlig Øiensygdhed paa det *venstre* Øie, (Nethindløsning), der for en stor Deel har berøvet, og fremdeles vil berøve ham Synet paa dette Øie. Begge Øine ere i en temlig betydelig Grad kortsynede og da en kortsynet Bygning af Øinene overhovedet maa betragtes som prædisponerende Moment til den ovennævnte Sygdhed, saa vil der, efter min Mening, for Fremtiden være al mulig Grund for Hs. Excellence til, saa vidt muligt, at skaane sine Øine.

Edmund Hansen.
Dr. med.

Kjøbenhavn, 28. Marts 1864.
